

Mastergrad oppgave

i
Russisk rett
Høsten 2007

Av kandidat 57147

Veileder
Jørn Øyrehagen Sunde.

Antall ord inklusiv fornoter og sluttnoter: 14601

Innholdsfortegnelse

1 Innledning	4
1.1 Rammen	4
1.2 Russland	5
1.2.1 Historie	5
1.2.2 Administrative inndelinger	6
1.2.3 Språk	7
1.2.4 Kolanordmenn	7
2 Bakgrunn	7
2.1 Innledning	7
2.2 Russlands legislative arv	8
2.2.1 Den Sovjet-Marksistiske arv	9
2.3 Rettssystemets rangordning	10
2.4 Sovjetisk lov	11
3 Statsapparatet	11
3.1 Innledning	11
3.2 Grunnloven	11
3.3 Delstatene	12
3.4 Valgsystemet	13
3.5 Presidentembetet	13
3.6 Nasjonalforsamlingens struktur	14
3.7 Regjeringen	14
3.8 Lokalt selvstyre	14
3.9 Grunnlovsendringer	15
3.10 Politiske partier	15
4 Sivil lov	16
4.1 Generelt	16
4.2 Dagens sivilrett	16
4.3 Generelle prinsipper	17
4.4 Personer	17
4.5 Notaritet	17
5 Lovgivning	18
5.1 Nasjonalforsamlingen og grunnloven	18
5.3 Presidenten	18
5.4 Den russiske føderasjons regjering	19
5.6 Enkeltstatene i føderasjonen	19
5.7 Lokalt selvstyre	19
5.8 Sedvane i forretningslivet	19
5.9 Rettsregler av ikke-statlige rettssubjekter	20
5.10 Internasjonale avtaler	20
5.11 Offentliggjøring og når en lov blir rettskraftig	20
6 Vedtakelse av lover	21
6.1 Generelt	21
6.2 Lover utstedt av presidenten, regjeringen og departementene	21
6.3 Internasjonale traktater	21

6.4 Offisiell kunngjøring/lysning	22
7 Rettssystemets administrative del.....	22
7.1 Justisministeriet	22
7.2 Fra Sovjet-tiden	23
7.3 Dagens rettssystem / Domstolene	23
7.4 Konstitusjonsdomstolen	23
7.5 De ordinære domstolene.....	24
7.5.1 Militære domstoler	25
7.5.2 Fredsdomstoler	25
7.5.3 Arbitrazh domstol.....	25
7.5.3.1 Bakgrunn	25
7.5.3.2 Dagens system	26
7.6 Prokuratet	27
7.6.1 Generelt	27
7.6.2 Struktur.....	27
7.6.3 Deler av prokuratets tilsynsvirksomhet.....	28
8 Notariat	28
9 Administrative forseelser.....	29
10. Voldgift.....	30
10.1 Generelt	30
10.2 Internasjonale forretnings- og voldgiftsdomstoler	30
10.3 Tvangsgjennomføring av voldgiftsdommer og juridiske bestemmelser	30
11 Sivilprosessen.....	31
11.1 Sivilprosessens lovklider	31
11.2 Prosessens ramme	31
11.3 Deltakerne i sivilprosessen.....	32
11.4 Representanter i sivilprosessen	32
11.5 Rettskostnader	32
11.6 Saksforberedelse.....	33
11.7 Rettssaken.....	33
11.8 Anke	33
12 Arbitrazh prosessen	33
12.1 Historisk bakgrunn	34
12.2 Generell og spesiell jurisdiksjon	34
12.3 Hvem som er tilstedeværende i en arbitrazh-rett.....	35
12.4 Bevis.....	35
12.5 Prosedyre i saker med utenlandske statsborgere	35
13 Avslutning	36
Litteratur.....	36

1 Innledning

1.1 Rammen

Etter sovjetunionens fall har vi fått en økt samhandel med Russland. Vår eksport til Russland øker årlig og Russland er i ferd med å bli en av Norges viktigste handelspartnere. I 2006 var samhandelen på 15 milliarder kroner og tallene for første kvartal i 2007 viste en økning på 40 % fra fjoråret.¹ Innen fiskeindustrien eksporterte vi i fjor for 3,5 milliarder. På oljesektoren er norsk industri ved Akerkværner allerede tungt inne på flere utbyggingsprosjekter både på Sakhalin halvøya og i det Kaspiske hav. Nylig undertegnet StatoilHydro en avtale med Gazprom om en eierandel på Sjtokman feltet på 24 %. På bakgrunn av denne økte samhandelen med Russland er det viktig å forstå hvordan det russiske samfunnet virker, og grunnpilaren i et hvert samfunn er rettsystemet.

Under sovjet-tiden var inntrykket av det russiske rettsystemet at det heller bar preg av tilfeldigheter enn forutsigbarhet. Selv om det ikke var helt slik, så ble dette inntrykk skapt og det festnet seg i folks bevissthet. Skal man drive handel over landegrensene er det viktig at man har et rettssystem som virker og som man er komfortable med. At man føler seg trygg på at de avtaler som er inngått lar seg gjennomføre om så med rettens hjelp. For å rette opp noe av det feilinntrykket som fortsatt eksisterer; og for å gjøre nordmenn som enten skal arbeide i Russland eller på annen måte handle med Russland trygg på at rettsystemet virker, har jeg valgt å skrive om det russiske rettssystemet. Ved kunnskap fjernes frykten for det ukjente.

Da det er begrensinger med henblikk på oppgavens omfang har jeg konsentrert meg om rettsystemet og da først og fremst det sivilrettslige. Kriminalrett og materiell rett vil bli utgitt senere. For å holde oppgaven innenfor oppgitte rammer har jeg også gjort en del andre forenklinger, som å omtale de ulike selvstyrte rettssubjektene som delstater. Som det fremkommer under varierer statusen til disse rettssubjektene sterkt. Da det er lite tilgjengelig litteratur på området og den som måtte være viste seg vanskelig å få tak i, er oppgaven i det alt vesentlige basert på boken "Russian Law av William E Butler.² Det er også han og hans medarbeidere som har foretatt og utgitt de fleste oversettelser av juridisk litteratur fra russisk til engelsk. I 2003 utgav de en oversettelse av den Russiske sivillovboken. I skrivende stund er dessverre ikke denne blitt revidert. Jeg har unnlatt en del fotnoter som via Butler referer seg tilbake til det russiske språk. Dette fordi russisk er skrevet med kyrilliske bokstaver og med mindre man behersker russisk skriftlig, har det ingen verdi. Det at navn og tilsvarende er skrevet med kyrilliske bokstaver har også skapt utfordringer, slik at jeg måtte ha hjelp til å oversette.

For å gi leseren en best mulig forståelse har jeg innledningsvis i kapittel 2 valgt å gi leseren et overblikk over Russlands geografi, historie og andre fakta opplysninger. Her har jeg benyttet kilder som Caplex, Gyllendal og Buttler. Kartet som er brukt går igjen på flere nettsteder og beskriver de samme områder som er listet i den russiske grunnloven artikkel 35. Etter denne innledningen finner jeg det naturlig å si noe om statsapparatet i kapittel 3, slik at man har forståelsen for de ulike hensyn som ligger bak landets legislative rammer og de implikasjoner dette medfører med henblikk på lokalt selvstyre kontra sentralmakt og apparatet rundt dette. Deretter kommer jeg inn på sivillov i kapittel 4 før jeg fortsetter med å fortelle om lovgivningen i kapittel 5. Da det i Russland finnes ulike organ som utsteder lover eller tilsvarende ser jeg det som viktig å ha noe kunnskap om disse organene og forholdet dem i

---

¹Nærings og handels departementet (23.05.07).

² Butler Russian Law second edition

mellom. I kpt. 6 er jeg innom vedtakelsen av lover. Dette synes jeg er viktig da det faktisk er mange lover eller forordninger som blir stoppet som følge av at de strider mot forfatningen. I kpt. 7 går jeg over på rettsystemets administrative del eller lovhåndhevelse. Det hjelper lite å ha rett dersom man ikke har et apparat som kan håndheve loven. Derfor er det essensielt at rettsystemet fungerer etter anerkjente normer. Jeg har i kapittel 8 valgt å si noe om notariat instituttet. Dette gjør jeg først og fremst av den grunn at det ikke finnes noe direkte tilsvarende i Norge, samtidig som kravet til skriftlighet og formkrav er større i Russland enn i Norge. Man vil derfor raskt måtte stifte bekjentskap med notariatet. Administrative forseelser heller i retning av kriminalrett, men da det er en del av sivilretten i Russland nevner jeg dette kort i kapittel 9. Voldgift vil ofte være det mest nyttige instrumentet til å få løst en konflikt mellom profesjonelle parter og da særlig innenfor forretningslivet, jeg har derfor valgt å si noe om dette i kapittel 10. I kapittel 11 beskriver jeg sivilprosessen og i kapittel 12 er det Arbitrazh-prosessen. Denne siste prosessen er unik for Russland, og det er viktig at man kjenner til denne og forskjellen mellom den og sivilprosessen.

1.2 Russland .

Russland har som en del av sovjetunionen vært et lukket land og selv om det er vårt naboland er det et land vi lenge kjente lite til. Jeg vil derfor innledningsvis gi et lite geografisk og historisk bilde av dette nabolandet vårt. Kanskje vil det lette forståelsen av de mer rettspolitiske problemstillinger som følger nedenfor.

Den russiske føderasjon er verdens største land med sine 17 075 400 Km² og strekker seg over to verdensdeler. Det grenser til Norge, Finland, Estland, Latvia, Hviterussland, Litauen, Polen (via Kaliningrad), Ukraina, Georgia, Aserbajdsjan, Kasakhstan, Kina, Mongolia, og Nordkorea. Russland er medlem av G8 og fast medlem av FNs sikkerhetsråd.

1.2.1 Historie

Navnet Russland stammer fra Rus som trolig henger sammen med Ruotsi (finsk for Sverige) og kanskje også med det svenske landskapsnavnet Roslagen. Bakgrunnen skal være svensker som slo seg ned sør for Ladoga, og som fikk navnet Rus av omkringboende østersjøfinner.³ Russland heter nå Rossija på russisk. Det er opprinnelig en gresk-bysantinsk form av Russisk.⁴

Etter vikingtiden ble Russland invadert av Djengis Kahn og lå i 300 år under mongolsk herredømme. På 14 og 1500 tallet vokste fyrstedømmet Moskva fram og i 1547 ble Ivan den grusomme kronet til tsar.

Under oktober revolusjonen i 1917 tok Vladimir Lenin makten, hvilket førte til den russiske borgerkrigen som varte fram til 1922. Da fikk landet navnet sovjet unionen. De deler av det gamle tsar riket som var dominert av andre folkegrupper enn russere, fikk nå status som egne sovjet republikker. Da sovjetunionen ble oppløst fikk alle de tidligere sovjet republikkene sin

---

³ Norsk språkråds hjemmeside.

⁴ Norsk språkråds hjemmeside.

uavhengighet. Russland er nå en demokratisk republikk med en klassisk maktinndeling i en lovgivende, utøvende og dømmende makt.

1.2.2 Administrative inndelinger.

Russland har 85 administrative områder, som igjen har to utsendinger til den russiske nasjonalforsamlingens ene kammer kalt sovjet, som tilsvarer noe slikt som det engelske overhuset. De 85 områdene består av 6 forskjellige kategorier, med forskjellige grader av selv styre.

21 republikker har sin egen grunnlov, parlament og president. De har selvstyre på mange områder og er normalt hjemland for et bestemt ikke-russisk folkeslag.

8 territorier (krajer (land)) som kan sammenliknes med provinser, men er vanligvis mer perifere og tynt befolket.

6 selvstyrte distrikter (okrug) som er mer selvstyrte enn provinsene, men mindre enn republikkene. Disse har normalt en dominerende etnisk minoritet.

2 føderale byer Moskva og St. Petersburg (som også er oblaster)

47 provinser (oblaster) som tilsvarer våre fylker.

1 autonom oblast: Den jødiske autonome oblast.

De 85 administrative distriktene er delt inn i 7 føderale områder med en administrasjonsby.

- 1 Nordvest-Russland (St. Petersburg)
- 2 Sentral Russland (Moskva)
- 3 Sør (Rostov)
- 4 Volga (Nizjnij Novgorod)
- 5 Ural (Jekaterinburg)
- 6 Sibir (Krasjonarsk)
- 7 Russisk fjernøsten. (Khabarovsk)

1.2.3 Språk.

Russland består av et utall folkegrupper slik at det tales en rekke språk. Russisk skrives med kyrilliske bokstaver. Det er et alfabet som det sies ble konstruert av de to greske bødrene Kyrillos (ca 820-869) og Methodios, kalt slavernes apostler. Historien sier at de ble kalt inn til fyrsten av det Stormahriske riket, hvor de ble bedt om å misjonere blant vestslaverne. For å kunne gjøre dette trengte de et skrift språk, og dermed skapte de det kyrilliske alfabet og oversatte deler av bibelen til slavisk.

1.2.4 Kolanordmenn

I forbindelse med pomor handelen på slutten av 1800 tallet utvandret det en del nordmenn til Fiskerhalvøya og slo seg ned der, i tillegg til en del som utvandret etter revolusjonen av politiske sympatier.⁵

Disse ble kalt for kolanordmenn og ble av Stalin fordrevet og delvis massakrert. I 1940 var der ingen nordmenn igjen på Fiskerhalvøya mens det fortsatt fantes noen i Murmansk og på Kolahalvøya. Ved sovjetunionens fall og på grunn av de uverdige forhold som regjerte på den tiden fikk denne folkegruppen stor oppmerksomhet i norske medier og det ble kjempet for at Kolanordmenn og deres etterkommere skulle få norsk statsborgerskap.

2 Bakgrunn

2.1 Innledning

For på en bedre måte å forstå hvorfor det russiske rettssystemet er blitt slik det er blitt og de ulike sammenhenger, må man kjenne en del til bakgrunnen og de forhold rettssystemet er vokst fram under. Jeg vil i dette kapittelet derfor ta for meg en del av den historiske arven.

---

⁵ Fra 1600-tallet til 1917 foregikk den såkalte Pomor –handelen mellom russere i traktene rundt Kvitsjøen (Pormorkysten) og befolkningen i Finnmark, Troms og Nordland.

De ideologiske komponenter av politisk spenning og mistillit mellom øst og vest er fortsatt ikke helt fraværende, og loven forblir derfor en felles interesse og en mekanisme til å løse konflikter mellom Russland og andre stater. Faktisk har loven en større rolle å spille i dag enn før, i og med at statene utvider sitt samarbeid med andre land. For utenlandske investorer som operer på russisk jord, er nødvendigheten av et forutsigbart og strømlinjeformet rettsystem selvsagt.

Russisk rett er et rettssystem innen en enkelt stat og samtidig innen et føderasjonssystem som av deltakerne selv betrakter seg som selvstendige stater. Den søker sin identitet i en samling eller familie av rettssystemer.

I tiden etter Sovjets fall, fortsatte det russiske rettsystemet å utøve en enorm innflytelse ved eksempelets makt på de andre tidligere sovjet-republikkene, og skapte det som vi vil kunne kalle for rettssystemet i Samveldet av uavhengige stater (SUS).

Det gjenstår fortsatt å se hvor raskt det marxist-leninistiske vokabularet vil forsvinne fra de juridiske og diplomatiske ordbøker. Russland er tross alt den legale arvtaker etter Sovjetunionen og dens internasjonale avtaler. I den grad dette vokabularet er blitt nedfelt i det interne rettsystemet er det sannsynlig at det vil overleve og påvirke internasjonale forhandlinger.

2.2 Russlands legislative arv

Peter den Store studerte utenlandske rettssystemer og da spesielt det svenske rettssystem. Ved Peter den store sier man at Russland reseperte europeisk rett,⁶ og da først og fremst den svenske som la fundamentet for det russiske rettssystem. Det sies at selv da Peter lå i krig med Sverige under den store nordiske krig⁷, hadde han de svenske rettslige institusjonene som modell når han bygde opp de russiske.

Katharina II fikk oversatt og leste Blackstone,⁸ Montesquieu,⁹ Voltaire m.fl.¹⁰ Hun fikk utgitt Nakaz,¹¹ som var en rettesnor og lovbok for alle rettsadvokater i Russland. Der var

---

⁶ Resepsjon betyr å motta fremmed rett i et rettssystem.

⁷ Den store nordiske krig er benevnelsen på krigen som ble ført i nord- og øst-Europa fra 1700 til 1721 mellom Sverige på den ene siden og på den andre en stor koalisjon bestående av Sachsen-Polen, Danmark-Norge og Russland, samt fra 1715 også Preussen og Hannover. Krigen begynte med et koordinert angrep på Sverige fra koalisjonen i 1700, og ble avsluttet ved freden i Nystad i 1721. Sverige mistet sin stormaktsstilling som følge av krigen, mens Russland etablerte seg som den dominerende makt i Østersjøområdet og som en europeisk stormakt.

⁸ Sir William Blackstone (10.juli 1723 – 14. februar 1780) var en engelsk jurist og professor som skrev den historiske og analytiske avhandlingen om "common law" kalt "Commentaries on the Laws of England". Den er fortsatt en viktig kilde for den klassiske innfallsvinkel til "common law" og dens prinsipper.

⁹ Charles Montesquieu (18. januar 1689 - 10. februar 1755), Charles de Secondat, Baron de Montesquieu var en fransk filosof, forfatter og aristokrat. Gjorde seg i 1721 for første gang internasjonalt bemerket med en velskrevet satire over samtidens franske samfunn. Det han i ettertid kanskje er mest kjent for er maktfordelingsprinsippet. På bakgrunn av sine studier av engelsk historie og filosofi hevdet Montesquieu å kunne finne belegg for å hevde at politisk makt må være delt mellom tre frittstående institusjoner; en lovgivende, en utøvende og en dømmende. Dette verket, som også fremhever teorier rundt menneskerettigheter, har siden hatt betydelig innvirkning på vestlig politisk tenkning og konstitusjonell praksis. Montesquieus tanker ble en viktig inspirasjon i utformingen av grunnlovene til blant andre USA, Frankrike og Norge.

hovedprinsippet at alle er like for loven, og her ble det tatt avstand fra tortur og dødsstraff. Denne loven erstattet den tidligere moskovitt-loven, og er til og med en del av grunnlaget for FNs menneskerettighetserklæring.

Gjennom hele 1800-tallet ble det gjort forsøk på å modernisere det russiske lovsystem, med innflytelse av Europas store rettsfilosofer. Også Napoleons "code de sivil" ble nøye studert. Først under Nicolas den første i 1825 ble det forgang i moderniseringen av lovsystemet. Det første bidraget ble gjort av en elitejurist fra St. Petersburg som laget de samlede verker av russisk lovgivning for hele det russiske imperium. Deretter ble de systematisert og utgitt i 15 bind i 1832. Disse ble utgitt årlig og oppdatert fra tid til annen fram til imperiets fall.

I 1980-årene begynte russiske jurister å forstå det som G F Shershenevich hadde sagt ett hundre år tidligere:¹² "Russland er nødt til å ta igjen Vesten og må kjenne til alt som er gjort i den vestlige verden, inklusivt det rettslige domenet." Det ble satt i gang bilaterale symposier med Sovjets rettslærde, der ble det opprettet samarbeid med vestlige universiteter. Det amerikanske rettssystem sendte tusenvis av jurister til Sovjet som en del av sin juridiske opplæring.

Rettshistorisk sett ble 1850 til 1900-tallet gjerne kalt gullalderen, og det var her fire retninger. Den første var reformatorene som ønsket at leilendingen skulle få eiendomsrett til den eiendommen huset deres sto på. I tillegg skulle de få frihet uten å ha arbeidsplikt ovenfor landeieren. Den andre retningen var de radikale som så nødvendigheten av en ny sosial orden i Russland. Enkelte historikere har kalt perioden for dannelsen av den revolusjonære utopiske sosialisme i Russland. En kombinasjon av en russisk utopisk landarbeider sosialisme og iden blant Russland intellektuelle om en masse revolusjon.¹³ Den tredje retningen var de liberale som talte for individuelle verdier og individets egenverdi.

Den siste og fjerde retningen var de konservative med Nikolai Iakovlevich i spissen. Disse mislikte den europeiske retningen Russland tok både rettspolitisk og politisk. De gikk inn for en patriotisk kulturnasjonalisme som betydde at de tok avstand fra likhetsprinsippet og respekten for borgenes rettigheter.

2.2.1 Den Sovjet-Marksistiske arv

Marx og Engels hadde lite å si om lov i sine skrifter, og det de hadde å si refererte til deres dype forakt for samtidens samfunn og dens behov for sosiale endringer. Behov for lov ble bortforklart. I et framtidig sosialistisk land ville det ikke være behov for rettsregler. I sin

---

¹⁰ François Voltaire (født 21. november 1694, død 30. mai 1778) François-Marie Arouet var en fransk forfatter, dramatiker og samfunnskritiker. Voltaire var en av opplysningstidens store filosofer, og en stor forkjemper for ytringsfrihet og menneskerettigheter. Han er tillagt den klassiske formuleringen av toleranseprinsippet: "Jeg er helt uenig med deg, men vil kjempe inntil døden for din rett til å si det du sier." Det har imidlertid vært umulig å finne dette sitatet i hans arbeider, og det er trolig en parafrase over et uttrykk i et brev han skrev i februar 1770 til M. le Riche, hvor det heter: "Jeg avskyr det du skriver, men jeg vil ofre livet for å gjøre det mulig for deg å fortsette å skrive."

¹¹ Nakaz, eller instruksjoner fra Katharina den store var en erklæring om juridiske prinsipper basert på ideer fra opplysningstidens Frankrike. Den var satt sammen som en guide for alle russiske lovanvendere i 1767 i den

¹² G F Shershenevich "Science of Civil Law in Russia."

¹³ Butler s61

”Critique of the Gotha Programme” skriver Carl Marx om overgangen fra et kapitalistisk til et kommunistisk samfunn. I denne perioden må det eksistere et proletariats diktatur. Det var dette diktaturet som varte helt fram til Gorbatsjov begynte å åpne opp samfunnet.¹⁴

I den første tiden etter revolusjonen var det derfor en kamp om det var et behov for lov, og hvordan den i så fall skulle se ut, og om hvorvidt den kun var et redskap for borgerskapet og måtte avskaffes ene og alene av den grunn¹⁵. Dette kulminerte i en konferanse i Moskva i 1938 om det vitenskapelige spørsmål om den sovjetiske stat og lov, ledet av Vyshinskii¹⁶. Utfallet var at Vyshinskii formulerte én legal definisjon på lov og én for sovjetisk lov. Kort sagt gikk denne definisjonen ut på at ”lov er en samling styrings regler etablert av den herskende klasse som et verktøy for statsmakten til å utøve sin makt”. I den sovjetiske versjonen er den herskende klasse byttet ut med det arbeidende folk, og det er ikke lengre snakk om å utøve makt, men å uttrykke sin vilje. Denne definisjonen dominerte Russland gjennom Stalin-perioden og enda lengre. Endringen av lederskap i 1964 brakte en ny stil og en ny debatt. Den nye sivil- og kriminallovboken var ferdig. Oppmerksomheten konsentrerte seg om økonomiske reformer og hvordan demokratisere de nedre rekke av statsmakten.

Sovjetiske jurister begynte offentlig å diskutere forskjellen på jus og lex (hvilket vil være forskjellen på hva som faktisk er rett og galt på den ene siden, og på hva som er lovregulert på den annen side.) i Vyshinskii’s teser. For å forstå forskjellene måtte man tilbake til tidligere russiske juristers tenkemåte. Denne diskusjonen er ikke blitt fulgt særlige nøye av vestlige lærde til tross for at den dannet grobunnen for perestrojka¹⁷, og med den, underlaget for oppløsningen av Sovjetunionen. Kampen for frihet, likhet og lovbasert styresett etter den sovjetiske æra har sine røtter i den russiske rettsfilosofiske arv.

Perestrojka i den siste tiden av Sovjetunionen og i den påfølgende russiske perioden var verken forutsett eller skapt av rettslige teorier. Det har heller ikke dukket opp en teori som har hjulpet lovsakerne i å komme fram til demokratiske reformer. Det russiske rettsystem forblir et teoretisk basert system på jakt etter en teori.¹⁸

2.3 Rettssystemets rangordning

Ulikt ”common law” systemet, som ikke har noen spesiell rangorden av sine rettskilder, har det russiske rettsystemet et formelt hierarki av rettskilder. Dette er nedfelt i den russiske grunnlov fra 1993 som har tilført en helt ny dimensjon til dette hierarkiet hvis implikasjoner

---

¹⁴ Gorbatsjov ble russisk president i 1988. Han ønsket å demokratisere det sovjetiske samfunnet og opphevet blant annet maktmonopolet til kommunistpartiet.

¹⁵ J.N. Hazard, *Soviet law: The brigade year 1917-1920*

¹⁶ Andrey Januaryevich Vyshinskiy var en russisk jurist og senere diplomat. Han var utenriksminister fra 1949 til 1953. I 1935 ble han statsadvokat i Sovjetunionen og var den rettslige hjernen bak Stalins utrenskninger. Han skapte rettsteorien bak forræderdomstolene. Et av hans rettsprinsipper var at kriminalloven var et verktøy i klassekampen.

¹⁷ Perestrojka er den russiske terminologi for de økonomiske reformene som ble introdusert av den sovjetiske leder Mikhail Gorbatsjov. Bokstavelig betyr det restrukturering og da med referanse til restruktureringen av den sovjetiske økonomi.

¹⁸ Butler Russian. s78

fortsatt kommer til syne. I så måte er Russland mer lik ”*civil law*” landene, som også har et slikt hierarki.

Russisk rett har fra sin opprinnelse beholdt begrepet ”jus” eller ”pravo”, som er en rett som nedstammer fra noe annet enn de til enhver tid sittende makthavere. Om det er Guds vilje, om det er en altomfattende universell lov eller en lov basert på sivilisasjonens utviklingsverdier eller noe annet fortsetter å være gjenstand for en livlig debatt.

2.4 Sovjetisk lov

Lovgivning fra den tidligere Sovjetunionen fortsetter å ha en stor betydning, selv om den er under reduksjon i det russiske rettssystemet. Dens historie i utviklingen av den russiske lovgivning og anvendelse er kortvarig men kompleks. Da Russland erklærte sin suverenitet den 12. juni 1990, etablerte den første folkeforsamlingen av folkevalgte delegater overhøyhet for Russlands konstitusjon og lover over hele dets territorium. De rettsregler fra USSR som er i konflikt med Russland (forkortet til RSFSR) sine suverene rettigheter skal tilsidesettes på republikkens territorium¹⁹. Datoen for denne erklæringen, 12. juni 1990, er senere blitt feiret som Russlands nasjonaldag. 12. desember 1991 ratifiserte Russland avtalen om dannelsen av et samvelde av uavhengige stater. I punkt 2 av bestemmelsen om ratifikasjon står det: ”I den hensikt å skape nødvendige forhold for å realisere punkt 11 i avtalen, å slå fast at rettsregler fra det tidligere USSR skal gjelde på RSFSR’s territorium inntil vedtakelse av tilsvarende rettslige bestemmelser av RSFSR og som ikke er i konflikt med RSFSR sin konstitusjon, eller RSFSR sin lovgivning og den gjeldende avtale.”

3 Statsapparatet

3.1 Innledning

I dette kapittelet er det statens oppbygging og maktstrukturene som det er hensikten å beskrive. Grunnlaget for makt og maktfordelingen er Grunnloven og det er derfor naturlig å begynne med den. Like viktig er delstatene og deres posisjon i maktsystemet. Hvordan tilegnes makt blir beskrevet under valgsystemet, og utøvelse av makt beskrives under president embetet, nasjonalforsamling, regjeringen og det lokale selvstyret. Til slutt sier jeg kort hvordan grunnlaget for makten ”Grunnloven” kan endres før jeg avslutter med de politiske partier.

3.2 Grunnloven

På grunn av den føderale strukturen er den russiske føderasjon et land med mange konstitusjoner og konstitusjonsdokumenter. Det finnes ett dokument for selve alliansen og ett for hver enkel delstat. I tillegg er det tre traktater som begrenser delstatenes jurisdiksjon og

---

¹⁹ Butler; Basic legal documents of the Russian Federation.

makt i forhold til føderasjonen. I tillegg kommer et utall av individuelle traktater mellom føderasjonen og enkelt statene.

Så snart Russland hadde erklært sin suverenitet i 1990 ble det klart at det var behov for en ny grunnlov. Den første kongressen av folkevalgte (22. juni 1990) dannet en grunnlovskomiteé under ledelse av Boris Jeltsin som besto av 102 medlemmer fra hele føderasjonen.

I løpet av 1990-91 proklamerte de fleste autonome (selvstyrte) republikkene sin suverenitet innen RSFSR. Enkelte av dem gav sterkt uttrykk for frigjøring (Chechnya, Tatarstan). Den fjerde kongressen av folkevalgte stemte for å sløyfe ordet "selvstyrt" fra bestemmelsen om selvstyrte republikker, slik at det ble "republikker i den russiske føderasjon". Dette kulminerte i grunnloven av 1993. I atskillige større detaljer enn tidligere sovjetiske og russiske dokumenter markerte den grenseskillet mellom den russiske føderasjon og de 89 delstatene. Føderasjonen beskriver seg selv som en multinasjonalt statsdannelse, og navnet Russland ble benyttet da det var den mest fremtredende nasjonaliteten i føderasjonen.

Fundamentet for føderasjonen er lagt i grunnloven, som sier at "Den russiske føderasjon er en stat (art 1) skapt av føderasjonens delstater (art 65)." Delstatene har ikke rett til ensidig å løsrive seg. Løsrivelse er kun mulig ved gjensidig samtykke med den russiske føderasjon og delstatene i henhold til grunnloven.

3.3 Delstatene

Alle de 89 delstatene er opplistet i alfabetisk rekkefølge og kategori i den russiske grunnloven.²⁰ Selv om en assosierer delstater med egne stater er de fleste av delstatene basert kun på territoriale forhold (57) og de resterende (32) er langt fra egne homogene nasjoner. Øverst står republikkene i føderasjonen, fulgt av territoriene, regionene, byene med føderal betydning (Moskva og St. Petersburg), den ene autonome regionen og nasjonale områder. Hver har sin egen grunnlov, charter, lov eller andre konstituerende dokumenter. Republikken i føderasjonen har status som uavhengige stater, selv om de har oppgitt sin rett til å løsrive seg på egenhånd.

Delstatene har sitt eget rettssystem med opphav i sine egne konstituerende dokumenter. Siden hver enkelt delstat har sin egen grunnlov, må det danne en del av et større hele som ikke strider mot rettssystemet i føderasjonen. Dannelsen av frie økonomiske soner i føderasjonen har medført større frihet for delstatene med henblikk på toll, skatter, investeringsregime og forretningsdrift.

Det gjenstår fortsatt en del rettslige statutter fra før 1993, der Tatarstan, Sakha, Bashkortostan, Tuva og andre har proklamert at de ikke bare er suverene stater, men også medlemmer av internasjonal lov. Tatarstan har også proklamert at de er i fellesskap med den russiske føderasjon istedenfor å være en del av den. En grensetvist mellom Nord Osetia og Ingushetia

---

²⁰ Kapittel 3 art. 65 I den russiske grunnlov

er fortsatt uløst. Noen stater har et urealistisk forhold til eiendomsretten over land, og naturforekomster, mens andre hevder at de lokale lover står over føderasjonens. I kun 6 av de 21 republikkene i den russiske føderasjonen gjenspeiles navnet på republikken majoriteten av innbyggerne.

3.4 Valgsystemet

Den russiske president og det ene kammeret i nasjonalforsamlingen (statsdumaen) blir valgt ved direkte valg, mens seniorposisjoner blir tilsatt ved utnevning. Stemmeretten er nedfelt i grunnloven av 1993: Innbyggere i den russiske føderasjon skal ha rett til å velge å bli valgt til organer som utøver statsmakt og til organer som utøver lokalt selvstyre. Den alminnelige stemmerett er 18 år.

3.5 Presidentembetet

I henhold til grunnloven av 1993 er presidenten statsoverhodet (art 80), og representerer Russland innenlands og i internasjonale spørsmål. Presidenten blir valgt for en fireårsperiode. En påfølgende periode er mulig, mens det kreves et avbrekk på minst en periode for å bli valgt for tredje gang. Selv om presidenten har forbud mot å blande seg inn i domstolens arbeid, deltar han ved å nominere kandidater til de høyere domstoler overfor nasjonalforsamlingens sovjet. Han er den øverste leder av de væpnede styrker. Etter grunnloven av 1993 leder presidenten forhandlinger med fremmede stater, signerer traktater og mottar akkreditering av utenlandske diplomater.

Presidenten har rett til å foreslå lover overfor Statsdumaen, og har også vetorett overfor lover som er vedtatt av nasjonalforsamlingen. Vetoretten kan overprøves ved at loven på ny godkjennes av begge kamre i nasjonalforsamlingen med to tredjedels flertall. I så fall må presidenten signere loven innen 7 dager. Presidenten kan oppløse думаen i henhold til grunnloven, men ikke føderasjonens sovjet (det andre kammeret). Oppløsning av думаen skjer dersom думаen tre ganger nekter presidentens forslag til leder av regjeringskollegiet.

I enkelte tilfeller kan ikke Думаen oppløses av presidenten: innen ett år etter at думаen er valgt; fra det tidspunkt en anklage mot presidenten er fremsatt og til føderasjonens sovjet har tatt sin beslutning.

Presidenten utpeker regjeringssjefen med konsens fra думаen. Presidenten kan også entledige regjeringen, slik som i mars 1998. Han utpeker også etter råd fra regjeringssjefen visestatsminister og andre ministre. Presidenten benytter sin rett til å delta i regjeringsskonferanser.

Grunnloven av 1993 har lite å si med henblikk på presidentens makt i forhold til delstatene. I praksis har art 83 vært nøkkelen, da den gir presidenten rett til å utnevne noen som tilsvarende de norske fylkesmenn, og som dermed har full autorisasjon og fullmakt til å handle på vegne av føderasjonen. Deres hensikt er å påvirke politiske, sosiale, og religiøse organisasjoner og innbyggere i de respektive regioner, assistere presidenten i å utøve sin presidentmakt, koordinere de føderale aktivitetene i området, ta del i arbeidet i statsorganer med utøvende makt, og være tilstede i forhandlinger og konferanser hos de lokale styremaktene.

3.6 Nasjonalforsamlingens struktur

Nasjonalforsamlingen i den russiske føderasjon består av to kamre: den sovjetiske føderasjons sovjet og statsdumaen. Selv ikke nasjonalforsamlingen kan endre sine egne statutter etter grunnloven uten at dette skjer i henhold til de meget komplekse regler om grunnlovsendringer i grunnlovens art 135(1). Nasjonalforsamlingen er uavhengig med henblikk på at grunnloven ikke setter skranke for de lover den kan gi. Den er finansielt uavhengig, da den bestemmer over sine egne utgifter i statsbudsjettet, og bestemmer selv sine egne rutiner og struktur med de begrensinger som er gitt i grunnloven.

Likevel er ikke makten ubegrenset. Lover kan bli vedtatt ved folkeavstemning. I krisesituasjoner kan lover bli satt til side. Nasjonalforsamlingen kan være bundet av inngåtte internasjonale avtaler. Konstitusjonsdomstolen kan blant annet erklære lover for grunnlovsstridige.

I henhold til grunnloven er ingen av kamrene overordnet den andre, men utøver forskjellig makt. Den lovgivende delen er i prinsippet statsdumaen som kan sammenliknes med det engelske underhuset, mens sovjetet kan sammenliknes med overhuset. Statsdumaen består av 450 folkevalgte, mens sovjet består av to utsendinger fra hver delstat, hvilket tilsvarer 178 medlemmer fra totalt 89 delstater. Dumaen blir valgt hvert fjerde år, mens sovjet ikke har noen representasjonsbegrensinger.

Kammerne sitter ikke samlet, de er sågar i ulike bygninger. Kun når presidenten holder tale eller utenlandske statsoverhoder henvender seg til dem, er de samlet.

3.7 Regjeringen

Regjeringen er et organ for den russiske føderasjons utøvende makt. Det er et kollegialt organ under ledelse av en statsminister. Regjeringslederen, som er statsminister, blir utpekt av presidenten med konsensus fra Statsdumaen.

Når en ny president er valgt, vil den eksisterende regjering fratre den dagen den nye presidenten inntar embetet. En regjering kan også tilby seg å fratre, og presidenten kan enten akseptere eller la være å akseptere tilbudet. Presidenten kan også kreve at regjering går av, og han kan gjøre dette uten å nærmere begrunnelse.

3.8 Lokalt selvstyre

I Russland referer lokalt selvstyre seg til de administrative territorier på nivået under delstatene. Grunnloven av 1993 referer til territoriene som et system skapt av innbyggernes selvstyre for å løse spørsmål av lokal betydning og tilhørighet, bruk og disposisjoner av kommunalt eierskap. Det grunnleggende prinsipp er at det lokale selvstyre har selvråderett innenfor gitte grenser og er ikke en del av statsorganene. Selvråderett i denne sammenhengen

betyr rett til å administrere lokalt eierskap, forme og vedta egne budsjetter, etablere lokale skatter og avgifter, opprettholde ro og orden osv. I henhold til grunnloven har de lokale selvstyre adgang til rettsapparatet dersom deres rettigheter blir krenket, og har rett til kompensasjon for utgifter som er blitt påført dem på grunn av bestemmelser tatt av et statsorgan.

Lover vedtatt av de lokale selvstyre myndighetene må ha hjemmel i den føderale "lov om generelle prinsipper angående lokalt selvstyre" i tillegg til de konstitusjonelle lover.

3.9 Grunnlovsendringer

Den russiske grunnloven kan ikke endres uten videre. Kapittel 1 (Grunnlaget for det konstitusjonelle system), 2 (Individet og innbyggernes rettigheter og frihet), og 9 (grunnlovsendringer) kan ikke endres av nasjonalforsamlingen. Dersom et forslag om å endre et av de tre kapitlene er støttet av tre fjerdedeler av både sovjet og dumaen, kan konstitusjonsrådet kalles sammen i henhold til føderal konstitusjonell lovgivning. Tillegg til kapittel 3-8 kan vedtas av nasjonalforsamlingen etter samme prosedyre som brukes til å vedta konstitusjonslover, men de blir først anvendbare etter godkjenning av den lovgivende makt med ikke mindre enn to tredjedels flertall.

Dersom konstitusjonsrådet blir sammenkalt, bekrefter den enten grunnloven slik den er eller skriver et utkast til en ny grunnlov. Det nye utkastet må vedtas av to tredeler av det totale antall delegater i rådet, eller sendes ut til folkeavstemning. Skulle en folkeavstemning bli avholdt er det et krav at minst halvparten av de stemmeberettigete stemmer, men godkjennelsen skjer ved simpelt flertall.

3.10 Politiske partier

Et av de avgjørende tiltak under "perestrojka"-perioden var å avskaffe ett-parti staten. Grunnloven av 1993 slår fast at den russiske føderasjon anerkjenner politiske forskjeller og flere politiske partier (art 13). Russiske borgere har også organisasjonsfrihet. Imidlertid må et politisk parti tilfredsstillende visse krav. For det første må det ha regionale avdelinger i mer enn halvparten av delstatene. For det andre må det ha minst 10.000 medlemmer totalt og minst 100 medlemmer i mer enn halvparten av de regionale avdelingene, og minst 50 medlemmer i de gjenværende avdelinger. I tillegg må partiets organer være lokalisert på russisk territorium.

Registrering av et politisk parti kan bli avslått dersom dets politiske mål går på tvers av grunnloven, føderale konstitusjonelle lover, lov om politiske partier og andre føderale lover.

4 Sivil lov

4.1 Generelt

I fall man måtte stifte bekjentskap med det russiske rettsystemet blir dette forhåpentligvis kun den sivile loven og ikke straffeloven. Jeg vil derfor kort beskrive sivillovens oppbygging og dens prinsipper. Jeg har også valgt å ta med en kort beskrivelse av notariatet, da dette er en lite kjent institusjon, men ikke mindre viktig av den grunn.

Uttrykket ”sivil lov” benyttes om en lovkodifisering som er benyttet på det europeiske fastland og som er basert på romerretten, og da spesielt på ”corpus juris civilis” etter keiser Justinian. Denne dannet grunnlaget for rettsstudier i de tysk-romerske universiteter fra det tolvte århundre. Også andre land som var under sentral europeisk innflytelse mottok denne lovgivningsteknikken helt eller delvis. I en snevrere betydning kan en si at sivil lov omfatter privat rett, hvilket vil si den delen av loven som regulerer rettslige forhold mellom private og juridiske personer.

4.2 Dagens sivilrett

Med overgangen til markedsøkonomi vedtok Russland en rekke lover som omhandlet de enkelte aspekter innenfor sivil lov²¹. Sivilloven er et produkt av overgangen i russisk lovgivning. Den bygger på tradisjoner fra det russiske rettssystem fra tiden før revolusjonen og samtidens europeiske modeller uten at den kopierer den. Selv om den er markedsorientert inneholder den også elementer fra sovjet-tiden. Skriveteknisk er loven mindre sofistikert enn dens europeiske slektninger, men er mer direkte og dermed mer tilgjengelig.

En skal være oppmerksom på at sivilloven ikke kun er en samling med rettsregler. Den bygger på prinsipper og definisjoner og et system med korresponderende normer. Forståelsen for lovens oppbygning er av essensiell betydning for forståelsen av anvendelsen av den enkelte regel. Den russiske sivillov består av tre deler. Del en og to inneholder seksjon I-IV, mens del tre inneholder seksjon V og VI. Seksjon I og III er videre oppdelt i underseksjoner; 12 kapitler er delt opp i paragrafer, og § 2 i kapittel 4 er videre delt opp i punkter. Artiklene i loven er vanligvis delt opp i punkter med etterfølgende nummerering, og en artikkel som ikke har nummererte punkter kan ha unummererte paragrafer. Denne strukturen og symmetrien demonstrerer logikken i oppbygningen, og beskriver relasjonene mellom rettsreglene. I så henseende er den russiske sivilloven en del av ”pandekter-læren” som går ut på å arrangere loven fra det generelle til det spesielle.

Det blir sagt at den russiske lov har sin egen interne logikk ulik fra det kontinentale og det angloamerikanske systemet. Utenlandske brukere finner denne påstanden nyttig i så henseende at de er forsiktige med å dra forhastede analogier til fremmed lovgivning før de har forstått logikken i den russiske lovgivningen.

---

²¹ Butler; oversettelse av ”Basic legal Documents of the Russian Federation”. (1992) 71-88

4.3 Generelle prinsipper

I en markedsøkonomi er det nødvendig at det eksisterer avtalefrihet og uforstyrrede sivile rettigheter artikkel 1(1) sivilloven. Dette er utdypet nærmere i artikkel 1(2), som sier at individuelle og juridiske personer oppnår og utøver sine sivile rettigheter ved sin egen vilje og sine egne interesser. De har frihet til å etablere retter og plikter i henhold til en kontrakt så lenge disse ikke strider mot lovgivningen. Dette tilkjenner prinsippet om at det som ikke er forbudt er tillatt.

Sivilloven inneholder selv en del begrensninger: de sivile rettigheter må gjennomføres på en slik måte at de ikke bryter med menneskerettighetsprinsippene (art 137), ikke gjøre skade på andre personers rettigheter og rettslige interesser (art 209), eller skape fare for skade på en annen person (art 1065). Enkelte objekter kan bli ekskludert fra privat omsetning eller avskaffelse (art 129). Rettighetene skal ikke benyttes ene og alene i den hensikt å skade en annen (art 10(1)), heller ikke til å foreta en urederlig konkurranse, eller som del av plikten til å unngå å handle i god tro (art 10.(3)). Videre inneholder sivilloven preseptoriske eller tvingende regler som ikke kan avvikes selv ved avtale.

4.4 Personer

Det finnes to typer personer; naturlige (individuelle, innbyggere, utlendinger og statsløse²²) og juridiske personer. Myndighetsalderen i relasjon til økonomiske disposisjoner er 14 år. Under visse omstendigheter er det krav til at personen har fylt 16 år. Sivilloven setter en forskjell mellom kommersielle og ikke-kommersielle organisasjoner. Hver juridiske person må operere i henhold til sitt charter eller andre konstituerende dokumenter. Rettslig handleevne følger med registreringen av charteret.

Generelle regler som regulerer finansiell reorganisering av juridiske personer, inklusiv insolvens og konkurs, står i sivilloven (art 57-65). Reorganisering er et uttrykk som omfatter flere metoder: fusjonering, overtakelse, fisjonering, deling og omdannelse. Kreditorne har rett til å bli varslet ved reorganisering. De har også rett til å kreve opphør av eksisterende avtaler eller leveranse i tillegg til kompensasjon for påført skade, framfor å akseptere en fortsatt avtale med de rettslige etterfølgerne.

4.5 Notaritet

Russisk lov legger stor vekt på skriftlig form i forbindelse med avtaler. Avtaler mellom juridiske personer og individer må være skriftlige. Det samme gjelder avtaler mellom individer til en verdi på mer enn ti ganger minimumslønnen til en arbeider eller for den type avtaler der loven stiller krav til skriftlighet. Tinglysning (registrert hos en notar) er et krav dersom loven krever det, eller om en av partene forutsetter det. Dersom en unnlater å følge disse reglene kan det medføre at avtalen er å anse som ugyldig. En utenlands transaksjon som ikke tilfredsstillt kravet til skriftlighet er også ugyldig. Enkelte transaksjoner må tinglyses, som for eksempel et bolighus.

---

²² En god del mennesker i Russland og tidligere Sovjetunionen er ikke blitt registrert. Disse betegnes i dag som statsløse personer.

5 Lovgivning

Den viktigste og mest merkbare måten å utøve makt på er ved lovgivning. Det er derfor naturlig å kunne noe om dette. Jeg vil i dette kapitlet derfor ta for meg hvem som kan vedta eller utstede hva. For å gi et totalt bilde av hvilke rettsregler man kan komme bort i nevner jeg også rettsregler med annet opphav enn staten. Dette kan være internasjonale avtaler, bransje kutyme, eller annet. Til slutt sier jeg noe om offentliggjøring.

5.1 Nasjonalforsamlingen og grunnloven

Den russiske føderasjon er grunnlagt på prinsippet om folkesuverenitet. Artikkel 3 av 1993-grunnloven proklamerer at den eneste kilden til makt er den multinasjonale befolkningen i Russland. De utøver sin makt direkte ved folkeavstemning, og gjennom representanter av statsmakten og lokale regjeringer. Statsmakten igjen er utøvd ved å dele den i lovgivende, utøvende og dømmende makt.

Den russiske grunnlov, godkjent av folkevalgte fra hele folket den 12. Desember 1993, er på grunn av metoden som den ble vedtatt på, i sin substans den høyeste rettskilden av menneskelig skapt lov i Russland. Den har den høyeste trinnhøyden og gjelder direkte over hele det russiske territorium.

Aldri før i russisk historie er grunnloven blitt plassert over staten og stasoverhodet. I den russiske psyke forblir nasjonalforsamlingen den lovgivende makt, presidenten som statsoverhode utsteder av kunngjøringer, forordninger og reguleringer, mens regjeringen utsteder bestemmelser.

Høyest rang har grunnlovene, hvor der eksisterer ”Grunnloven til den russiske føderasjon” og grunnloven til mer enn 20 interne republikker i Russland. Retten til å vedta lover er hos den lovgivende del av statsmakten inklusivt på føderasjonsnivå, nasjonalforsamlingen og republikkens respektive lovgivende deler, ned til og inklusiv den lovgivende del av byen Moskva. En lov kan også bli vedtatt ved utstedelse av en folkeavstemning.

Den russiske grunnloven drar et distinkt skille mellom to typer lovsett. Føderale grunnlover og føderale lover. For å vedta den første typen kreves det to tredjedels flertall, for å vedta den andre typen er det nok med simpelt flertall. Lover av grunnlovs rang er lover som angår konstitusjonsdomstolen, høyesterett og arbitrazh høyesterett, og det juridiske system.

I tillegg kan kamrene i nasjonalforsamlingen vedta bestemmelser som er blitt delegert til deres kompetanseområde. Nasjonalforsamlingen utnevner statsadvokaten og høyesterettsdommere for alle tre høyesterettsdomstolene. Dessuten utnevner nasjonalforsamlingen formannen i nasjonalbanken.

Kvantitativt er den lovgivende aktivitet i nasjonalforsamlingen ikke til å kjenne igjen fra sovjet-tiden. Med arbeidssesjoner på 8 til 10 måneder i året har nasjonalforsamlingen vedtatt hundrevis av lover og tusenvis av bestemmelser hvert år.

5.3 Presidenten

Presidenten av den russiske føderasjon utsteder forordninger og reguleringer, som ikke kan gå på tvers av grunnloven og føderale lover.

5.4 Den russiske føderasjons regjering

Utøvende makt ligger i hendene på regjeringen, som på basis av grunnloven, føderale lover og presidentens forordninger utsteder forskrifter og reguleringer. Som en regel er forskrifter normative, mens reguleringene er administrative. Bestemmelser utstedt av regjeringen er overordnet alle bestemmelser utstedt av andre administrative organer.

5.5 Ministere og departementer

Ministere utsteder som regel ordrer og instruksjoner, men de også kan ha andre betegnelser som dekreter, resolusjoner, instruktive reguleringer og annet.

5.6 Enkeltstatene i føderasjonen

Enkeltrepublikkenes grunnlov innen den russiske føderasjon og rettssystemet som styrer de enkelte stater inneholder analog terminologi med henblikk på normativ lovgivning og er også analog i sin interne statsstruktur. De er forventet å overholde normative lover utstedt av føderale organer.

5.7 Lokalt selvstyre

Lokale selvstyreorganer har forskjellige navn i de forskjellige delstater, selv om ordet sovjet ofte er benyttet. De vedtar bestemmelser innenfor den begrensning som de er blitt tildelt av føderasjonsmyndighetene. I Moskva by har det utviklet seg en helt ny terminologi på bakgrunn av nye de nye bystrukturene. Dumaen i Moskva vedtar lover, byrådet dekreter og ordføreren vedtar bestemmelser.

5.8 Sedvane i forretningslivet

Som kilde til sivilretten innførte den russiske føderasjon konseptet ”sedvane i forretningslivet”. Dette er regler om foretningsskikk og sedvaner i forretningslivet og er ikke lovregulert. De er ikke anvendbare dersom de står i misforhold til vedtatte lover og regler eller til teksten i en bindende kontrakt. De vil med andre ord bli benyttet som bakgrunnsrett. De kan være bransjerettet, nasjonale eller lokale.²³ Regelen må være stabil og ha eksistert over tid. Den må være anerkjent innen den bransjen den skal anvendes i og kan være skriftlig eller muntlig. Eksempler på sedvanerett i næringslivet er modeller på russiske kontrakter publisert i pressen, incoterm,²⁴ publikasjoner med handelspraksis som er tilgjengelig i havnebyene, og annet. At slike sedvaner faktisk eksisterer er et bevisspørsmål.

---

²³ V. P. Mozolin, in T E Abova Sivilrett i den russiske føderasjon: Vitenskaplige praktiske kommentarer.

²⁴ Incoterm eller ”international commercial terms” er en serie av internasjonale salgsbestemmelser benyttet over hele verden. De er benyttet til å fordele overføringskostnader og ansvar mellom selger og kjøper. De korresponderer med U.N convention on Contracts for the International Sale of Goods.

5.9 Rettsregler av ikke-statlige rettssubjekter

Selv om fagbevegelsen, kollektivbrukene, og andre sosiale organisasjoner har endret seg drastisk i overgangen til en markedsøkonomi i den russiske føderasjon, fortsetter det russiske systemet å anerkjenne visse ikke-statlige foretak og organisasjoner retten til å skape rettsregler. Et klassisk eksempel finnes innen arbeidsrett, der representanter for fagforeningen er gitt rett til å opprette kollektive arbeidskontrakter og arbeidsrett. Lovhjemmelen er fra 2001: Den russiske føderasjons arbeiderlov. En arbeidsgiver skal forholde seg til disse lokale rettsreglene.

Retningslinjene for å skape slik arbeidsrett er mye lik som i Norge, men innholdet kan være mer omfattende og kan inneholde det som en i Norge finner direkte i loven. Det føres forhandlinger mellom fagforeningen og bedriftene. Forhandlingsresultatet skal gjennom en uravstemning før de blir godtatt. Innholdet i en slik avtale kan favne om alt som ikke er omfattet av russisk deklarasjonslov.

5.10 Internasjonale avtaler

Status på internasjonale avtaler og internasjonal lov i det russiske lovsystemet ble dramatisk endret ved vedtakelsen av den russiske grunnloven. Grunnloven sier (art 15(4)) at ”generelt aksepterte prinsipper og normer i internasjonal lov og internasjonale traktater som Russland har ratifisert er en integrert del av rettssystemet i den russiske føderasjon.” Det er en formulering som betyr at disse først må transformeres til russisk lov før de blir gjeldende.²⁵ Deretter lever de ved siden av andre russiske lover og kan bli diskriminert som følge av konflikt med annen russisk lovgivning som er kommet til senere eller som er *lex specialis*.²⁶ Imidlertid har Russland nedfelt i grunnloven (art 15(4)) en formulering som sier at regler som fremkommer i internasjonale traktater skal gå foran andre regler.

5.11 Offentliggjøring og når en lov blir rettskraftig

For første gang i Russlands historie har 1993-grunnloven stilt som krav at lover skal offentliggjøres. Lover som ikke er offentliggjorte kan ikke anvendes, og lover som gjelder rettigheter, frihet og plikter blant borgerne skal ikke gjelde med mindre de er blitt gjort offentlig kjent i ordinære publikasjoner (Art. 15(3)). Unntatt er lover som avdekker statshemmeligheter.

---

²⁵ Ved transformering må innholdet i traktaten eller tilsvarende omformes til russiske lovregler og vedtas av nasjonalforsamlingen for at de skal gjelde i Russland. Før dette gjelder de kun mellom Russland og de andre ratifikasjonslandene.

²⁶ *Lex specialis* er en lov som omhandler det spesielle, denne sier vi har trinnhøyde eller går foran en generell lov, tilsvarende går en ny lov foran en eldre dersom det er divergens.

6 Vedtakelse av lover

6.1 Generelt

Like viktig som hvem som kan vedta hva av lover er hvordan de ulike lover blir vedtatt og prosessen rundt dette. Jeg vil derfor meget kort beskrive hvordan de ulike lover fremkommer og hvilken prosess de må gjennomgå for å bli rettskraftige.

Føderale lover er å betrakte som vedtatt når den er godkjent av Statsdumaen (nasjonalforsamlingens lovgivende kammer) i sin endelige versjon. For konstitusjonelle lover skal disse godkjennes av hele nasjonalforsamlingen før de trer i kraft. Deretter blir loven sendt til presidenten for sanksjonering. Dette kan medføre at loven blir liggende i en periode, og det kan hende presidenten sender den tilbake med forslag om endringer. Men loven er likevel fortsatt ikke anvendbar før den har gjennomgått hele godkjenningsprosedyren og blitt offentliggjort.

Offentliggjøring skal skje innen 7 dager for føderale lover og 10 dager for konstitusjonelle lover etter at de er blitt signert av presidenten. Første offisielle utgivelse er gjort når loven er publisert i en spesiell avis som utkommer 5 dager i uken. Lovene gjelder samtidig for hele føderasjonen.²⁷

6.2 Lover utstedt av presidenten, regjeringen og departementene

I henhold til 1993-grunnloven utsteder presidenten forordninger og reguleringer, mens regjeringen utsteder bestemmelser og reguleringer. Disse forordninger, bestemmelser og reguleringer blir offentliggjort i henhold til en forordning utstedt av presidenten. Unntatt er forordninger, bestemmelser og reguleringer som gjelder rikets sikkerhet eller er av statshemmelig karakter. Slike bestemmelser skal registreres av justisdepartementet for å kunne tre i kraft. Dersom justisdepartementet finner at de strider mot gjeldene lover blir de returnert. Justisministeriet avslår rutinemessig en mengde lovutkast på dette grunnlag. En kan således si at justisdepartementet prøver lovene før de er trådd i kraft, mens domstolene prøver ut lovene etter de har trådd i kraft.

6.3 Internasjonale traktater

Under Art 15(4) av 1993-grunnloven er internasjonale traktater med den russiske føderasjonen en integrert del av det russiske rettssystem. Loven for prosedyren av publisering av føderal lov fra 14. juni 1994 tilsier at internasjonale avtaler ratifisert av nasjonalforsamlingen skal publiseres samtidig med de føderale lover der avtalen er transformert. Avtaler som er trådd i kraft blir offentliggjort i en egen bulleteng med internasjonale avtaler.²⁸ I henhold til grunnloven (Art. 15(4) skal internasjonale traktater gå foran nasjonal lovgivning i tilfelle divergens.

---

²⁷ Loven om publisering av lover og ikrafttredelse ble vedtatt 14. juni 1994. C3PΦ 1994, no 8.

²⁸ Se president edikt om prosedyre for publisering av internasjonale avtaler, utgitt 11. januar 1993.

Det finnes en annen type traktater, nemlig de som er inngått mellom føderasjonen Russland og de russiske enkeltstatene. Offentliggjøringen av disse er ikke lovregulert, og man finner derfor ofte at de faktisk ikke er offentliggjorte. Disse er bevisst ikke gitt noen trinnhøyde, da de er av ulik art og innhold. De trenger heller ikke innbefatte den russiske føderasjon, men kan være inngått mellom to enkelt stater.

6.4 Offisiell kunngjøring/lysning

En samling av russiske rettsakter blir tinglyst ukentlig i "Rossiyskaya gazeta". Både den interne strukturen i tinglysningen og formen på sitat og "layout" er lovregulert. Tinglysningsbladet er oppdelt i fem seksjoner. Seksjon én inneholder konstitusjonelle og føderale lover og i praksis inneholder den også teksten på internasjonale avtaler når de blir trykket i tinglysningsbladet. Seksjon to inneholder lover utstedt av et av nasjonalforsamlingens kamre. I tredje seksjon følger forordninger og bestemmelser foretatt av den russiske president. I seksjon fire finner man bestemmelser og reguleringer. Seksjon fem gjengir bestemmelser fattet av grunnlovsdomstolen. De fem seksjonene kan ytterligere være inndelt i kapitler.

7 Rettssystemets administrative del

Når det gjennom valg i henhold til grunnloven er blitt tildelt makt og makten er blitt utøvd i form av lovgivning gjenstår det å forvalte den. Dette gjøres av de føderale og statlige organer. Noen ganger oppstår det konflikter, enten mellom private og offentlige organer, mellom to offentlige organer eller mellom private rettssubjekter. I slike tilfeller er det behov for et rettsapparat som tar hånd om og løser konfliktene i henhold til rettsregler. Dette rettsapparatet med de omliggende funksjoner kalles for rettssystemets administrative del. For å kunne forstå et lands rettssystem er det absolutt nødvendig å kjenne til systemets administrative del. Jeg vil i dette kapitlet derfor ta for meg de ulike domstolene og da spesielt arbitrazh-domstolen da den er spesiell for det russiske rettssystemet og derfor er viktig å kjenne til. Det samme gjelder prokuratet som er ukjent i den vestlige delen av verden, og som det derfor også er viktig å ha kjennskap til. Det vil likevel være naturlig å begynne med justisministeriet.

7.1 Justisministeriet

Rettsgrunnlaget for dagens justisministerium er i hovedsak forankret i grunnloven av 1993, loven om den russiske føderasjons regjering, statuttene til justisministeriet bekreftet av forordning utstedt av Russlands president 2. august 1999 og andre bestemmelser bestemt for ministeriets enkeltfunksjoner.

Ministeriets hovedoppgave er å realisere statens politikk innen rettsvesenet: forsikre at individets og statens rettigheter blir ivaretatt, forsvare den intellektuelle eiendomsrett, forsikre etablerte domstolsprosedyrer og utføre utøvelsen av straff.

Ministeriet opererer med et system for registrering av rettsregler fra føderale organer som angår rettigheter og rettslige interesser for borgerne, etablerer den legale status til organisasjoner, eller som har karakter av å angå flere departement. Normative regler av denne typen må underlegges en ekspertvurdering av ministeriet og bli formelt registrert for å kunne

komme til anvendelse. Ministeriet avviser rutinemessig departementale utkast til lover og utgir en liste over de som er registrert.

7.2 Fra Sovjet-tiden

Som en kuriositet og digresjon kan det nevnes at det i 1934 ble etablert et rettsorgan utenfor det judisielle system. Dette spesielle rådet var knyttet til Sovjetunionens folkekommissariat for internasjonale affærer. Det spesielle rådet var bemyndiget til å tildele sosialt farlige personer a) forvisning for opptil 5 år under tilsyn i lokaliteter tilvist av folkekommissariatet; b)forvisning for opp til fire år under offentlig tilsyn og forbud mot å bo i hovedsteder, store byer, og industrielle sentre i Sovjetunionen; c) innesperring i omskolerings- og arbeidsleir for en periode av opp til fem år; d) forvisning av sosialt farlige utenlandske personer utenfor Sovjetunionens grenser. Det var opp til rådet å avgjøre hvem som, og hva som, kunne ansees å være sosialt farlig.

Riksadvokatembetet hadde klagerett over avgjørelser tatt av rådet, men rådet hadde på ingen måte noen plikt til å ta klagen til følge.

Samtidig som dette pågikk fungerte det ordinære rettssystemet på en tilnærmet normal måte.

7.3 Dagens rettssystem / Domstolene

Dagens russiske rettssystem er regulert av 1993-grunnloven, den føderale konstitusjonelle lov av 1996 og 2002-loven om organer innen rettssystemet i den russiske føderasjon. Disse lovene krever at domsmyndighet kun blir utøvd av domstolene, at domstolene er uavhengige av lovgivende og utøvende makt og at ekstraordinære domstoler som ikke er nevnt i grunnloven eller 1996-loven om rettssystemet ikke er tillatt.

Det er nevnt tre slags rettssystemer i 1993-grunnloven: Den russiske føderasjon konstitusjonsdomstol, den føderale domstol av generell jurisdiksjon og arbitrazh domstolene. Militærdomstolene faller innunder de generelle domstolene. Alle domstolene er å betrakte som del av det samme rettssystemet og er knyttet sammen på ulikt vis.

I tillegg kommer domstolene til de enkelte delstater, selv om ikke alle delstater hadde etablert en slik delstats domstol per 2002.

7.4 Konstitusjonsdomstolen

Konstitusjonsdomstolen ble etablert med grunnlag i 1993-grunnloven og den føderale konstitusjonsloven om den føderale konstitusjonsdomstolen fra 21. juli 1994. Den består av 19 dommere utpekt av sovjet av den russiske føderasjon og etter anbefaling av den russiske president, for en periode på 12 år. Aldersgrensen er 70 år. Gjenutnevning er ikke mulig. En dommer kan ikke fjernes fra sitt embete uten i helt spesielle tilfeller²⁹.

---

²⁹ V A Kriazhkov og L.V Lazarev (Konstitusjonell rett i den russiske føderasjon. 1998)

Konstitusjonsdomstolens domsmyndighet er kompleks og kan ikke endres uten endringer i den konstitusjonelle loven som domstolen er fundamentert på. I henhold til 1993-grunnloven kan konstitusjonsdomstolen undersøke: a) føderale lover b) lover og tilsvarende utstedt av delstatsmyndighetene, c) traktater mellom den russiske føderasjon og delstatene i føderasjonen, d) internasjonale traktater som ennå ikke er trådd i kraft.

Det andre området domstolen har kompetanse på er i disputer angående a) føderale statlige organer, b) mellom føderale statlige organer og offentlige organer i delstatene, og c) mellom de øverste organene i delstatene.

Konstitusjonsdomstolen vurderer også påstander om brudd på de konstitusjonelle rettigheter og frihet til borgerne, og krever i enkeltsaker verifikasjon fra de ordinære domstolene på at anvendte lover ikke er i strid med konstitusjonslovene. Retten er delt i to kamre som hver inneholder henholdsvis ti og ni dommere.

Prinsippene til domstolen er som følger: Dommernes uavhengighet. Offentlighet. Muntlighet. Rett til oversettere om noen av deltakerne ikke behersker det russiske språk. Saken skal ikke avbrytes for annet enn nødvendig hvile og forpleining. Lik rett for partene.

Retten utsteder fire typer dokumenter. 1) En beslutning gjort i plenum eller i et av kamrene kalles en beslutning. 2) Domstolens endelige avgjørelse kalles et dekret (dom). 3) Dersom problemstillingen dreier seg om hvorvidt presidenten skal stilles til ansvar, kalles dette for en mening. 4) Alle andre bestemmelser gjort angående en konstitusjonsdomstols-prosedyre kalles en regel. Rettsbeslutningen blir proklamert i åpen rett straks etter at den er signert av dommerne som har deltatt i avstemningen. Domstolen holder til i Moskva, men kan holde sesjoner andre steder når det kreves.

7.5 De ordinære domstolene

De ordinære domstolene har fire trinn og er ledet av den russiske føderasjons høyesterett, som er det høyeste organ for sivil, kriminell og administrativ rett. Det er den direkte overdomstolen til høyesterettsdomstolene i delstatene og militærdomstolene. Det laveste nivå i dette systemet er fredsdomstolene; deres avgjørelser kan ankes til by- eller distriktsdomstoler som også kan være første instansdomstol. Herfra er det anke til regionaldomstolene, som også behandler viktige saker som første instans. Over disse står Høyesterett som består av dommere utpekt av nasjonalforsamlingens sovjet etter anbefaling fra presidenten, som igjen er basert på en anbefaling fra formannen i høyesterett. I første instans blir saken avgjort av en enkelt dommer. I ankesaker er retten satt med tre dommere i en av domstolens tre kamre. Disse tre kamrene dømmer i henholdsvis sivile, kriminelle og militære saker. Når høyesteretts presidium behandler en sak må majoriteten av dens medlemmer være tilstede.

Alle høyesterettsdommere er medlemmer av rettens plenum, som er samlet minst én gang i kvartalet. Høyesteretts presidium består av 13 dommere, og er den høyeste juridiske instans innenfor domstolens jurisdiksjon. Mesteparten av arbeidet foregår innen en av de judisielle avdelingene. Avdelingen for sivile og kriminalsaker er videre oppdelt i grener med seks til åtte dommere hver med sin formann. Hver slik gren har sitt geografiske område hvor de mottar ankesaker og fører tilsyn med. På den måten blir dommerne bedre kjent med de lokale domstoler og deres handlemåte.

Tidligere ble domstolene organisert av justisministeriet, hvilket i manges øyne ble oppfattet til å rokke ved domstolenes uavhengighet. I 1996 ble det derfor opprettet et eget departement som har ansvaret for domstolsadministrasjonen og er tilknyttet høyesterett. Selv om departementet er tilknyttet høyesterett er det et statsorgan hvis kompetanse er å organisere hele rettsapparatet. Organisere menes i dette henseende å bemanne, finansiere, utstyre og dekke andre nødvendige behov og funksjoner. Justisdepartementet har derfor opprettet en organisasjon som tilsier at de har kontorer eller representanter på ethvert administrativt nivå hvor det finnes domstoler. Det er ledet av en generaldirektør som er utpekt av høyesterettsformannen.

Opplæring av fremtidige dommere og videre utdanning av eksisterende dommere utøves av Russlands juridiske akademi som er grunnlagt av høyesterett. Knyttet til høyesterett er også det vitenskaplig råd. Dette er et konsultativt råd som gir anbefalinger på prinsipielle juridiske spørsmål.

7.5.1 Militære domstoler

Disse domstolene har overlevd i fredstid på bakgrunn av den erkjennelse at det militære liv har sin egenart som gjør at en må kjenne denne egenarten når domstolene skal ta sine beslutninger. De militære domstolene faller likevel innenfor høyesterett sin jurisdiksjon.

7.5.2 Fredsdomstoler

Fredsdommerne er en del av det ordinære domstolsapparatet. Deres avgjørelser er bindende for dem de angår over hele Russland. Deres kompetanse som første-instans-domstol går til det å avsi dommer i kriminalsaker med en ramme på fengselsstraff i opptil to år³⁰. Saker som gjelder rettstvister, ekteskapsoppløsning under forutsetning at det ikke er tvist om barnefordelingen mellom ektefellene, og andre familierettslige saker.

En fredsdommer må være russisk statsborger på minst 25 år, ha høyere juridisk utdanning, ikke være kriminelt belastet, ha bestått opptaksprøve og være anbefalt av dommerkollegiet i den respektive delstat.

7.5.3 Arbitrazh domstol

Arbitrazh domstolen er en del av det ordinære domstolsapparat, men uavhengig av de andre domstolene. Den har sin egen høyesterett og egen prosesslovgivning.

7.5.3.1 Bakgrunn

At domsavsigelse i forretnings- og økonomiske saker krever en egen kompetanse og innsikt og kanskje spesielle prosedyrer ble tidlig erkjent i det russiske rettssystemet.

---

³⁰ Fredsdommeren dømmer i kriminalsaker henhold til den russiske kriminalprosessloven av 2001, artikkel 318 – 323.

Etter hvert ble det i det gamle Sovjet etablert det som kalles for statsarbitrazh domstoler. Disse ble en slags hybrid mellom ordinære domstoler og voldgiftsdomstoler. Forlik mellom partene var det primære mål. Husk at alle bedrifter i det vesentlige var eid av staten. Bedriftslederne deltok ofte selv i sakene i håp om å kunne komme til forlik. Dersom dette ikke skjedde, måtte stats arbitrazh domstolen selv komme til en domsavsigelse basert på retningsgivende økonomiske planer og direktiver, og da selvsagt på bakgrunn av gjeldende politikk.

7.5.3.2 Dagens system

Bestemmelsen om å legge ned den statlige arbitrazh domstolen, som var så dypt forankret i planøkonomien, og å opprette vanlige arbitrazh domstoler ble tatt av den russiske føderasjon i form av lov om arbitrazh domstoler av 5. mars 1992. Den russiske grunnloven (art. 127) bekreftet arbitrazh domstolen som en del av det ordinære domstolsapparatet.

Systemet med arbitrazh domstolene omfatter den høyeste arbitrazh domstolen, altså en slags høyesterett innenfor forretning og økonomisk rettstilling. Selv om de blir omtalt som forretnings- eller økonomiske domstoler går deres jurisdiksjon langt utover dette. Det dreier seg blant annet om kontraktsrett, kontrakttolking, spørsmål om en lov er anvendbar, om den er preceptorisk og om eierskapsrett. I 2001 var halvparten av domstolens saker administrative og en stor del av dem skattesaker.³¹

Den omfatter områdedomstoler, som det er ti av, og 92 delstatsdomstoler.

I 1996 begynte arbitrazh domstolene å eksperimentere med meddommere. Disse meddommerne var ikke jurister og de måtte være minst 25 år og russiske stasborgere med erfaring fra forretningslivet eller det økonomiske liv. Etter blandet erfaring resulterte det likevel i en lov fra 30. mai 2001 om meddommere i arbitrazh domstolen. Kravet til slike meddommere er blitt strengere. De må nå ha en høyere profesjonsutdannelse og minst fem års arbeidserfaring innen finans, jus, ledelse, eller entreprenørvirksomhet. Det skal være to meddommere for hver fagdommer når saken behandles i første instans. Meddommerne utnevnes for to år av gangen, men kan gjenutnevnes.

Alle arbitrazh domstoler er føderale, selv de som organiseres av delstatene. Konsekvensen av dette er at all lovgivning angående arbitrazh domstolen er føderal. Formannen i arbitrazh høyesterett blir utnevnt av den russiske president.

En arbitrazh domstol behandler saker innen sin jurisdiksjon hvor russiske borgere eller organisasjoner er part. Også utenlandske organisasjoner, organisasjoner med utenlandske investeringer, internasjonale organisasjoner, utenlandske borgere og statsløse som driver entreprenørvirksomhet kommer inn under denne typen domstoler, med mindre avtaler med andre land tilsier noe annet. Domstolens prinsipper, er basert på de tradisjonelle, som uavhengighet, likhet og åpenhet.

Arbeidsmåten i kollegiet er noe annerledes i arbitrazh domstolene. Saker i første instans pådømmes av en dommer. Unntatt er konkurs, eller lovlighetskontroll med myndighetene, samt saker som gjenåpnes eller ligger innenfor området til arbitrazh høyesterett. HHHker

---

³¹ Se Ole Lando 2004 anden utgave.

deltar det 3 dommere. Etter ønske fra partene kan det delta to meddommere. Med åpenhet menes det at de som er til stede i rettssalen kan ta notater eller gjøre opptak, uten rettens tillatelse. Imidlertid kreves det tillatelse til å filme eller kringkaste opptak fra retten. Den interne organiseringen av arbitrazh domstolen er lik den ordinære domstolen.

Arbitrazh høyesterett avsier dommer som er prejudikater for de lavere arbitrazh domstolene.

7.6 Prokuratet

7.6.1 Generelt

Prokuratet er lovens vokter, det fører tilsyn med forvaltningen og domstolene. Det opptrer i tillegg som anklager. Prokuratet er en russisk institusjon hvis historie krever en egen studie. Peter den store skapte fiskalkontoret 2. mars 1711, med veiledningsfunksjon i skattespørsmål. Han var kjent for ha studert franske og svenske institusjoner av tilsvarende karakter. Det er imidlertid, den klassiske Petrine-modellen³² etablert 2. mars 1722 som det moderne prokuratembetet sporer sine røtter fra.³³

Fordi prokuratet er lovens vokter, kan det kontrollere at de myndigheter som ser til at loven holdes gjør dette på en lovlig måte. Det har i tillegg rollen som offentlig anklager. Derfor er prokuratet en viktig del av rettssystemet som man ikke kan unnlate å beskrive når man omtaler det russiske rettssystem.

Bestemmelsen om å danne et uniformert prokurat over hele Russland ble tatt 15 nov. 1991, altså før deklarasjonen om et uavhengig Russland.

7.6.2 Struktur

Tro mot Petrine-modellen, er prokuratet et enhetlig uniformt system av riks/statsadvokatsorganer og institutter for både føderasjonen og delstatene. Generalprokuratet er ledet av generalprokuratoren. Generalprokuratoren har en førsteassisterende prokurator og flere assistenter.

---

³² Generelt referer Petrine-æraen seg til regjeringstiden til Peter den Store. I den sammenhengen er det brukt som adjektiver for å spesifisere en spesifikk stil eller basis for et spesielt subjekt slik som en teori, arkitektur, styresett eller kultur.

³³ For å feire denne dagen innførte den russiske president prokuratets dag ved en kunngjøring den 7. juni 1996 (172)

Prokuratet har et stort antall etterforskere som foretar den foreløpige etterforskningen i saker som er tillagt dem. I tilknytning til dem finner man senioretterforskere og etterforskere for spesielt viktige saker.

I tilknytning til generalprokuratet finnes flere institusjoner av undersøkende eller instruerende karakter. Et av disse forskningssentrene har i oppgave å organisere kampen mot kriminalitet ved å undersøke årsakene og komme med tiltak av preventiv virkning.

7.6.3 Deler av prokuratets tilsynsvirksomhet

Tilsynsvirksomheten til prokuratet er omfattende og varierende. Den viktigste tilsynsoppgaven er en generell tilsynsmyndighet med utøvelsen av loven overfor føderale ministere, departementer, representanter og utøvende organer for delstatene o.s.v. Den andre oppgaven er å føre tilsyn med at det legislative arbeid er i overensstemmelse med borgernes rettigheter og frihet. Den tredje delen er å føre tilsyn med lovlighetskontroll av etterforskning og overvåkningsorganer og deres metoder. Den fjerde delen av prokuratets oppgaver er å være tilsynsmyndighet overfor fengselsanstalter. Essensen i prokuratets tilsynsmyndighet er å følge opp statsorganene slik at de foretar korrektive tiltak ved behov.

I tillegg til denne tilsynsrollen har prokuratet en mengde andre funksjoner. Den mest kjente er som offentlig anklager i kriminalsaker. I kriminalsaker opptrer prokuratoren som offentlig anklager. I sivile saker er hans oppgave å forsvare individets rettigheter og samtidig ta vare på statens og det offentliges interesser. Dersom prokurator etter å ha bevitnet en sak, er kommet til det standpunkt at det er blitt begått rettslige feil, er han forpliktet til å ta skritt for å oppheve dommen eller anke den til en høyere domstol.

8 Notariat

I Norge har vi ikke egne notarar. Tilsvarende oppgaver blir i Norge i hovedsak ivaretatt av advokater og notarius publicus hvis oppgaver blir i varetatt av tingsretten.³⁴ Kunnskap til formkrav, skriftlighet og publisitet kan være essensielt for å stifte rettigheter. Det er derfor nødvendig å ha kjennskap til notariatet som institusjon og dets gjøremål.

Wikipedia har faktisk en god beskrivelse av hva en notar er og jeg tillater meg derfor å gjengi noe av den her. ”En notar er en person som i visse land har fått offentlig godkjenning til å utføre visse tjenester der store verdier er involvert, og som krever juridisk kompetanse innen sivilrett og stor grad av upartiskhet. Notarinstitusjonene kan spores tilbake til romerriket. I hvert av de landene som har en slik institusjon er det opprettet ett visst antall stilinger som kan søkes. Notarens oppgaver er ofte knyttet til fire ulike fagfelt hvor han i mange tilfeller har enerett til å utføre tjenestene. Dette er eiendomsrett, slik som utferdigelse av skjøter, festekontrakter og servitutter. Innen familierett kan det være særæieavtaler, farskapsaker og underholdningsbidrag. Det siste området er forretningsrett hvor selskapsdannelser, kontrakter og pantedokumenter er felter der man benytter seg av en notar.”

I Russland finner vi i tillegg de offentlige notariater også private. Det er i prinsippet ingen forskjell mellom de offentlige og private notariater, bortsett fra at de siste også kan håndtere

---

³⁴ Lov om notarius publicus 26 april 2002 Nr. 12

arbeidskontrakter, trekk av inntektskatt, nødvendige pensjonstrekk og medisinsk forsikring o.s.v. Det er antatt at innføring av private notariater har skapt 30.000 nye jobber i Russland. De russiske notarer utfører mye av den typen arbeid vi i Norge vil ha forventet ble gjort av en advokat. I tillegg driver notaren med en god del juridisk rådgivning. Kravet til å bli notar er høyere juridisk utdannelse, i tillegg til å ha minimum ett års praksis ved et offentlig notariat og bestå en notareksamen. I så fall kan en søke om notarbevilling.

En notar er forpliktet til å behandle all den informasjon som blir ham til del med konfidensialitet, imidlertid kan retten løse ham fra taushetsplikten i fall det er mistanke om kriminalitet. Testamenter kan imidlertid kun offentliggjøres etter testamentators død.

9 Administrative forseelser

Ulovlig oppførsel blir etter vestlige normer straffet etter straffeloven. Under det russiske rettssystemet kan en usosial oppførsel falle inn under det som kalles for en administrativ forseelse. 1993-grunnloven delegerer administrasjonen og administrativ lovgivning til felles jurisdiksjon mellom føderasjonen og delstatene.

En administrativ forseelse er en ulovlig og forsettelig handling (eller manglende handling) som det er etablert et administrativt straffeansvar for ved enten føderal lov eller ved delstatslov. Delstatene og lokale myndigheter vedtar sine egne lover med henblikk på administrative forseelser, som eksempel innenfor miljø, trafikk, bygg og anlegg. Aldersgrensen for å kunne bli stilt til ansvar for en slik forseelse er 16 år. Straffefritaksgrunner som nødverge og provokasjon blir akseptert. Straffen kan være advarsel, bot, beslagleggelse, individuelle rettighetstap, administrativ arrest i inntil 30dager, og for utlendinger og statsløse bortvisning fra russisk territorium.

Organer som kan ilegge administrative straffer er diverse og er alt fra de ordinære domstoler til offentlige inspektører som i henhold til lov er blitt bemyndiget til å ilegge slik straff. Mer alvorlige saker slik som vandalisme, simpelt tyveri osv. blir pådømt av de ordinære domstolene, eller i tilfeller med trafikkforseelser av statens biltilsyn eller av politiet. En forseelse er ikke en forbrytelse og en overtreder vil ikke bli registrert i forbrytterregisteret. Selv registreringen i forseelsesregisteret blir strøket etter ett år om det ikke kommer til nye tilfeller. Selv om prosessen med administrative forseelser ikke gir tiltalte samme beskyttelse som ved kriminalprosessen, anser man at den likevel oppfyller kravene i EMK art 6. om ”Retten til en rettferdig rettergang”.

Sanksjoner som kan utøves mot mindreårige som har begått en forseelse varierer fra å foreta en offentlig unnskyldning, til å motta en reprimande, til å måtte erstatte skaden dersom han har inntekter, eller bli satt på forbedringsanstalt. Foreldrene kan også risikere å måtte erstatte en eventuell skade.

10. Voldgift

10.1 Generelt

Den enkleste og ofte den rimeligste måten å løse en konflikt på er ved voldgift. Det er derfor svært viktig å ha kunnskap om de ulike voldgifts alternativene og muligheter for tvangsgjennomføring.

I Russland er ikke voldgift en del av rettsystemet. Sivillovgivningen (art 11) referer imidlertid til voldgift som en sivil rettighet. En kontraktsklausul om å overføre en spesiell uoverensstemmelse til en voldgifts domstol krever at rettens dommer i første instans nekter å behandle saken som en sivil sak.

Der er flere muligheter for voldgift under det russiske rettssystemet. *Ad hoc* voldgift, anmodning til forskjellige etablerte voldgiftsdomstoler om assistanse, eller til to permanente voldgiftsdomstoler.

10.2 Internasjonale forretnings- og voldgiftsdomstoler

Det russiske ordet arbitrazh og det engelske ordet "arbitration"/voldgift og deres funksjoner er såpass lik at det enkelt kan oppstå misforståelser. Denne forvirringen er blitt forsterket ved lov om internasjonal voldgift fra 7. juli 1993 som ble etablert for å skape rammeverket for internasjonal foretnings domstoler. Her er det russiske ordet "abbitrazhnyi" ment å bety "treteiskii" som er genuint frivillig tredjemanns voldgift. Det er vanlig å se frivillig voldgift forvekslet med den statligarbitrazh domstolen i kommersielle kontrakter. Partene er ikke alltid klar over hvilket type instrument de har valgt for å løse konflikter. En ting er i hvert fall sikkert og det er at en arbitrazh dom ikke kan tvangsgjennomføres etter 1958 New York konvensjonen³⁵.

Loven om internasjonal kommersiell voldgift omfatter enhver voldgift enten den er gjort *ad hoc* eller av etablerte voldgiftsdomstoler. Det er spesielt to slike etablerte domstoler i Russland som kan nevnes. Disse er den internasjonale voldgiftsdomstolen og den maritime voldgiftsdomstolen, begge knyttet opp mot handels og industri ministeriet.

10.3 Tvangsgjennomføring av voldgiftsdommer og juridiske bestemmelser

Det var lenge et prinsipp i Sovjet unionen at domsavsigelser fra utenlandske voldgiftsdomstoler skulle aksepteres og gjennomføres i USSR dersom den utenlandske voldgiftsdomstolen var anerkjent i Russland og traktat regulert. Dette prinsippet ble fastsatt i en bestemmelse av den sovjetiske president i 1988 og er videreført i en konstitusjonell lov. Som et resultat er New York konvensjonen som ble signert av Sovjet og som Russland var en

---

³⁵ 1958 New York konvensjon om anerkjennelse og håndheving av utenlandske voldgiftsdommer. Konvensjonen er vidt anerkjent som et instrument for internasjonale voldgift og krever at t domstolene i de land som har anerkjent konvensjonen medvirker til tvangsgjennomføring av voldgiftsdommen og at de anerkjenner og gjennomfører dommer gjort i andre land.

del av, gjeldene i Russland. Dette vil ha stor betydning for utenlandske investorer og gir voldgiftsdomstolen en mer prominent rolle enn den ville hatt i et ordinært investerings klima.

11 Sivilprosessen

Som nevnt over må man i verste fall måtte gå til domstolene for å få avgjort sine rettigheter og plikter. Dette vil normalt være de sivile domstolene, men i Russland er det som nevnt over også arbitrazh domstoler. For at domstolsavgjørelsene skal føles rettvise må prosessen som fører fram til avgjørelsen fremstå som sådan. Ikke bare skal de være rettvise, men de skal også demonstrere rettferdighet overfor omverdenen, den skal synes. På denne måten skapes det tillit til domstolsapparatet. Det er denne prosessen i forhold til den sivile domstolen jeg vil prøve å beskrive i dette kapitlet.

11.1 Sivilprosessens lovklider

Nesten 30 artikler i den russiske konstitusjonen berører sivil prosessen, inklusiv de delene som fastsetter likhetsprinsippet (art 19), at alle har rett til en rettslig avgjørelse og forsvar av sine rettigheter og sin frihet (art 46) og, at ingen kan bli fratatt retten til å få behandlet sin sak i den retten som saken hører inn under i henhold til loven (art 47). Sivil prosessen fra 1964 er blitt forsterket med nye kapitler og artikler og ved tilleggs deler. Dette inkluderer kapittel 24 som omfatter anke mot aksjoner foretatt av statsorgan.

11.2 Prosessens ramme

Rettsens jurisdiksjon er et sentralt spørsmål i sivilprosessen. På grunn av at enkelte offentlige organer er tillagt å avgjøre en del spørsmål av sivil karakter, og det faktum at de fleste saker av foretingsmessig eller økonomisk karakter går for arbitrazh domstolene, er sivildomstolens jurisdiksjon mer snever enn vi er vant med. Dette er i hovedsak på grunn av at tvister på det økonomiske området i hovedsak vil gå for en arbitrazh domstol i tillegg til at en rekke andre tvister vil bli gjenstand for avgjørelse av et offentlig spesialorgan.

Sivil prosessen tillegger domstolsmakt over spørsmål som reiser seg fra områder som familie, arbeid, bolig, eiendom, økologi og andre beslektede rettsområder, dersom den ene parten er en borger, organisasjon, et statlig eller lokalt organ. Anke som følge av administrativ forseelse er også en del av sivil prosessen. Enkelte kategorier innefor spesialprosedyrer faller også innefor sivilrettens område. Saker som involverer hjem, familie og eiendomsretten til immaterielle rettigheter er et område som trenger eksakt lov henvisning for å kunne bestemme om den hører hjemme i sivilprosessen.

Utlendinger og statsløse personer har i følge sivilprosessen de samme rettigheter som russiske borgere. En utenlandsk borger eller foretak har rett til å bli representert av en russisk advokat eller en annen med fullmakt. Om en utenlandsk advokat som ikke har representasjon i Russland er foretrukket vil et slik spørsmål måtte avgjøres av retten. I alle fall må han ha en formell fullmakt.

11.3 Deltakerne i sivilprosessen

Russisk lov snakker om deltakerne i sivil prosessen. Dette omfatter alle som deltar i prosessen, saksøker, tredje part, forsvarer, organer for statsadministrasjonen, eksperter, prokurator. Selv om sivilprosessloven nevner dem spesifikt regner russiske jurister at også advokater, oversettere og andre representanter tilhører samme kategori og er å regne som deltakere i sivil prosessen. Sivilprosses prosedyren er å betrakte som en manual der hver enkelt er blitt tildelt sine oppgaver og rettigheter. Dette inkluderer det å gjøre seg kjent med sakens innhold og dokumenter. Sakens parter har også rett til å angripe rettens sammensetning, provosere fram bevis, og tilsvarende rettigheter kjent fra det norske rettsystemet.

Sivilprosess prosedyren krever at disse rettighetene brukes i god tro og at prosessuelle plikter blir utført. Misbruk av rettigheter eller unnlattelse av å utføre plikter kan få direkte innvirkning på domsresultatet. Eksempelvis krever prosedyren at partene selv må føre bevis for de omstendigheter som er grunnlaget for sine krav. Hvis en av partene unnlater å oppfylle denne bevisplikten, vil de mest sannsynlig tape saken. Borgere eller byråkrater som unnlater å oversende skriftlig bevis til retten når de har en slik plikt vil bli bøtelagt.

Når noen blir saksøkt i Russland må saksøkeren oversende retten dokumentasjon på at han er den rette til å saksøke og at den saksøkte er den rette mottaker av stevningen. Dette kalles legitimasjon, og gjelder tilsvarende selv om det er en prokurator eller en som opptrer på vegne av en annen.

11.4 Representanter i sivilprosessen

Sivilrett opptar advokater og retten i større grad enn andre saker. Likevel er det vanlig at sivile saker blir avgjort uten juridisk rådgivning til stede. Sivilprosess loven bruker uttrykket ”representant”, en person som utfører nødvendig prosessuell funksjon for en annen, inklusivt det å fullt ut forsvare hans interesser og rettigheter i retten.

Borgerne kan personlig ved en representant føre sine egne saker i retten, og selv om en borger selv deltar i retten, medfører ikke dette at han blir fratatt retten til å ha en representant. En representant har retten til å utøve alle prosessuelle oppgaver i navnet til den han representerer. Imidlertid krever det å anke, utstede et motkrav etc. at dette er spesielt nevnt fullmakten.

11.5 Rettskostnader

Rettskostnaddene påfaller i prinsippet partene. Men hensikten er ikke å få tilbakebetalt rettens utgifter, men å påføre partene kostnader av en slik art at man unngår grunnløse søksmål. Det er uholdbart når en allerede overbooket rettskalender blir utsatt for forsinkelser som en følge av partenes taktiske opplegg. Det russiske rettsystem har forsøkt å motvirke dette ved å innføre stringente prosessuelle frister eller tidsperioder hvor spesifiserte aksjoner må utføres, dokumenter oversendes, eller saker høres, og ved å introdusere forenklete prosedyrer for bestemte type saker. Prosessuelle frister deles i to typer, de som følger av loven og de som er

pålagt av retten. Med mindre forsinkelsen kan rettferdiggjøres kan straffen for ikke å overholde en slik frist være alvorlig ved at saken kan bli avgjort til fordel for motparten.

11.6 Saksforberedelse.

Saksforberedelse i russisk sivil prosess er en viktig del av prosessen. Hensikten med denne innledende fasen er å klargjøre omstendighetene som har betydning for sakens gjennomføring, ved å bestemme de rettslige forhold mellom partene og de gjeldende rettsregler, samt å bestemme bevisbyrden til partene og hvem som skal føres som vitner i saken.

Etter at en begjæring om saksanlegg er tatt til følge, vil en dommer ta en rekke åtgjerder for å forsikre at saken blir gjennomført innen rimelig tid og på en forsvarlig måte. Først vil dommeren spørre om saksøkerens krav i saken, provosere fram bevis som er til saksøktets fordel, forlange ytterligere bevis som han anser å kunne belyse saken. Dessuten vil han informere saksøker om prosessen og hans rettigheter og plikter. Om nødvendig vil saksøkte bli innkalt i samme hensikt. Dommeren vil også forklare partene muligheten til å få løst saken i en voldgifts domstolen og konsekvensene i så henseende.

11.7 Rettssaken

I retten vil saken bli avgjort av en dommer eller et dommerpanel. Gjennomføringen skal være umiddelbar, muntlig og uavbrutt. Med dette menes at retten personlig skal vurdere bevisene, høre vitner, eksperter, og vurdere deltakerne, og kun ha nødvendige pauser for hvile og bespising. Rettens sammensetning kan ikke endres i løpet av saken. Enhver slik endring krever at saken må starte på nytt.

Den rettslige delen passerer fire steg: forberedelse, undersøkelse av omstendighetene, påstander, dommen og avslutningen av saken.

11.8 Anke

Retten til anke gjelder i ti dager etter domsavsigelse. Etter denne perioden er dommen rettskraftig. Anke instansen vurderer hele saken og ikke bare det som det er anket over. Deres avgjørelse er ikke gjenstand for anke og er rettskraftig ved domsavsigelse. Deretter vil en gjenåpning av en sivil sak kun kunne skje med bakgrunn i en vurdering av en tilsynsmyndighet hvilket vil være en prokurator.

12 Arbitrazh prosessen

Som nevnt flere ganger over, er arbitrazh-domstolen egenartet for Russland. I og med at de fleste utlendinger kommer til Russland av foretningmessige grunner, er det kanskje denne domstolen det er størst mulighet for å komme i kontakt med. Skal man i det hele tatt ha noe kjennskap til det russiske rettssystemet kan man ikke unngå å komme inn på arbitrazh-retten og arbitrazh-prosessen. I dette kapittelset vil jeg derfor ta for meg arbitrazh-prosessen.

12.1 Historisk bakgrunn

Arbitrazh-prosessen går ikke stor mer enn 15år tilbake i tid. Ved avskaffelsen av de statlige arbitrazhorganene i 1991 og vedtakelsen av den russiske lov om arbitrazh-domstoler var behovet for en rettslig prosedyre for prosessen i en arbitrazh-rett innlysende. Arbitrazh-prosessen loven ble vedtatt 5. mars 1992

Den opprinnelige arbitrazh-retten er blitt beskrevet som den før revolusjonere russiske kommersielle rett som behandlet handel, foretningstransaksjoner, konkurs og pengekrav. Arbitrazh-retten er en spesialisert rett som behandler økonomiske konflikter av foretningmessig karakter.

Grunnlaget for arbitrazh-prosessen er ”lov om arbitrazh-prosessen for den russiske føderasjon” fra 2002 sammen med en rekke føderale lover som direkte eller indirekte berører prosessen.

2002 loven inneholder et antall generelle prinsipper, slik som domstolens gjennomføring av rettsprinsippene (art 1) retten til å få prøvd sin sak i retten (art 4) dommernes uavhengighet (art 5) likhetsprinsippet ovenfor domstolen (art 7 og 8) *glasnost*/åpenhet (art 11) dommens rettskraftige avgjørelse (art 16) m.m. Effektivitetsprinsippet handler om å løse en uenighet på kortest mulig tid og med et minimum av kostnader og arbeid for de involverte uten at det går på bekostning av arbitrazh-rettens andre prinsipper.³⁶

12.2 Generell og spesiell jurisdiksjon

Med tanke på at arbitrazh-domstolene er et selvstendig og autonomt rettsystem system, er grenseskillesnittet mellom de andre domstolene svært viktig. Både for partene og domstolen er det viktig å forsikre seg helt fra begynnelsen av at saken går for rett type domstol.

Arbitrazh-prosessen loven definerer dette generelle grenseskillesnittet med henblikk på hvem som kan anlegge sak ved en arbitrazh-domstol ved referanse til:

organisasjoner som i den russiske føderasjon er å betegne som juridiske personer, juridiske personer med utenlandske investeringer; og utenlandske organisasjoner.

Borgere av den russiske føderasjon, utenlandske borgere og stasløse som utøver foretningsevne uten å ha etablert en juridisk person og har oppnådd offisiell status som en individuell foretningsskriver tilsvarende et norsk enkeltmanns foretak.

Den russiske føderasjon, delstatene, stats organer, organer for lokale selvstyre, andre organer, offentlige myndigheter og borgere som ikke har stauts som individuelle foretningsskriver.

Tilfeller som beskrevet i loven og hvor organisasjonen ikke er en juridisk person.

Hva som kan prøves er imidlertid mindre presist, i følge loven er det saker med henblikk på økonomiske uenigheter og som er forbundet med gjennomføringen av foretningmessige og andre økonomiske aktiviteter, samt andre saker. Uttrykkene ”andre økonomiske aktiviteter” og ”andre saker” blir tolket forskjellige av ulike rettslærde personer. Denne tvetydigheten blir til dels kompensert ved oppstilling av økonomiske og andre uenigheter i den generelle delen. Spesiell jurisdiksjon innen arbitrazh-prosessen gjelder for hvilken domstol, og på hvilket nivå saken skal gå. Utgangspunktet er at alle saker som hører in under arbitrazh-domstolen hører inn under delstatsdomstolen med unntak av de saker som skal gå direkte for arbitrazh-høyesterett. Dette kan være saker mellom delstatene og føderasjonen, mellom ulike delstater,

---

³⁶ W E Butler og N Iu Erpyleva ”Sammenliknende arbitrazh prosess: Hvite Russland og den Russiske føderasjon.

om en lov er forfatningsstridig, om det foreligger konflikt mellom forordninger, dekreter og lover.

Territorial spesiell jurisdiksjon er som regel delt i generell, alternativ, avtalt, eksklusivt, og spesiell jurisdiksjon med henblikk på samkjøring av saker. Den generelle regelen er at en sak skal føres for den retten hvor saksøkte befinner seg. En sak mot en del av en juridisk person skal føres mot stedet der denne avdelingen eller delen hører til. Mulighetene for alternative arbitrazh-domstoler kan oppstå som følge av at det er flere saksøkte i samme sak med ulike foretningsadresser, eller der den saksøktes adresse er ukjent, en sak som følge av en kontrakt som inneholder stedet for ytelsen kan gå på stedet hvor ytelsen skal skje. Den spesielle jurisdiksjonen sier videre i art 35 og 36 hvilken domstol saken skal gå for. Som diskutert over, kan dette endres ved avtale mellom partene.

12.3 Hvem som er tilstedeværende i en arbitrazh-rett

Selve om det er vanlig at partene for en arbitrazh-domstol har juridisk hjelp er det ikke krav til det. Borgere kan føre sine egne saker selv eller ved hjelp av en representant. En representant kan være en hvilken som helst person som er bemyndiget til å assistere. En fullmakts erklæring er den vanlige måten å demonstrere sin representasjonsrett.

12.4 Bevis

Bevis er definert i arbitrazh-prosessloven som informasjon angående fakta mottatt i henhold til prosedyren gitt ved lovgivning på bakgrunn av hvilken en arbitrazh-domstol etablerer nærvær eller fravær av omstendigheter som underbygger krav og protester fra sakens parter, så vel som andre omstendigheter som har betydning for en ordentlig avklaring av tvisten. Slike informasjon er enten skriftlig eller materielle bevis, ekspert uttalelser, vitneprov, og forklaringer gitt av saken parter. Bruk av bevis innhentet ved et føderalt lovbrudd kan ikke benyttes. Prinsippet om relevans og hvilke bevis som kan tillates er direkte formulert: En arbitrazh-domstol aksepterer kun bevis som er relevant i den pågående saken; og omstendigheter i en sak som i henhold til lov eller andre retningsgivende rettsregler må bekreftes ved bestemte bevis kan ikke bekreftes med andre bevis. Bevisene må vurderes subjektivt av dommeren basert på en nøyaktig, fullstendig undersøkelse av bevisene tilgjengelig i saken. Ingen bevis har presedens for en arbitrazh-domstol i så måte at retten bestemmer selv om de skal og i hvilken grad de skal vektlegge bevisene.

12.5 Prosedyre i saker med utenlandske statsborgere

Omtrent 1200 saker årlig som involverer utenlandske borgere eller selskap kom opp årlig fram til 2005.³⁷ Alle i den russiske føderasjon har rett til å forsvare sin rett for en arbitrazh-domstol. Dette til tross for at art 254 åpner for at den russiske regjering kan etablere begrensninger med henblikk på utenlandske statsborgere i gitte tilfeller. Så langt har ingen slik begrensninger blitt gjort.

---

³⁷ Butler Russian law.

Arbitrazh-domstolen har kompetanse til å dømme i saker der en av partene er en utenlandsk statsborger dersom den saksøkte oppholder seg og er en russisk borger med hjemstedsadresse i Russland. Slike saker kan også komme opp dersom en avdeling eller representant for en utenlandsk bedrift oppholder seg i Russland, om saksøkte har eiendom i Russland, om søksmålet grunner i en kontrakt hvis innhold enten skulle foregå eller leveres på russisk territorium; samt en del tilsvarende andre saker. Er det lagt ned påstand om økonomisk kompensasjon i forbindelse med en ærekrenkelse vil dette også kunne bringes opp for en arbitrazh-domstol.

13 Avslutning

Som det fremkommer over tilfredsstillende det russiske rettsystemet kravene i EMK og er fullt på høyde med de vestlige systemer. Det bygger på de samme grunnleggende prinsipper vi kjenner fra resten av den siviliserte verden. Forfatningsmessig finner jeg på bakgrunn av to kammer systemet og den sterke presidentmakten flest likhetstrekk med det amerikanske systemet, mens selve rettsystemet nærmer seg det kontinentale. Systemet har likevel sin egenart som det er vert å kjenne til. Det viktigste her er Arbitrazh systemet. Jeg vil her tillate meg å nevne en liten sak jeg nylig kom i befatning med.

Jeg håper med dette at denne besvarelsen har vært til nytte og informasjon og skapt tillit til det russiske rettsystemet. På grunn av begrensninger har det ikke vært muligheter til å gå i dybden, jeg har derfor måtte nøye meg med å beskrive systemet på en noe overfladisk måte. Men kanskje nettopp derfor vil det inspirere andre til å gå mer i dybden og studere russisk rett på egen hånd.

Litteratur

W E Butler, *Russian Law, second edition*. 2003

J. N Hazard, *Soviet Law: The bridge year 1917-1920*

V. P. Mozolin m fl. *Kommentar utgave til Sivilloven 1996*

V A Kriazhkov og L V Lazarev 1998 *Konstitutsionnaia iustitsiia V Rossiskoi Federatsi* (Konstitusjonell rett i den russiske føderasjon). 1998.

Ole Lando. *Kort innføring i komparativ rett. 2.udgave* 2004

W E Butler and N Iu Erpyleva. *Comaparative arbitrazh process: Belarus and the Russian federation.* 2000

Burnham, Maggs and Danilenko: *Law and legal system of the Russian federation*, third edition 2005.

Juridisk nettviser til russisk rett: <http://www.llrx.com/features/russia.htm>